

Het vrije-marktscenario van de commissie-Wagner

A. F. VAN ZWEEDEN

Herstel van de vrije-markteconomie moet het richtsnoer zijn voor het sociaal-economisch beleid in Nederland. Dit is de simpele boodschap van de Adviescommissie inzake de voortgang van het industriebeleid in het verslag van haar werkzaamheden in de periode januari-juni 1982. Nog voor dat verslag was aangeboden aan de minister van Economische Zaken en prijsgegeven aan de publiciteit had premier Van Agt het al omhelsd en het de basis voor het beleid van het kabinet genoemd dat na de verkiezingen van 8 september zal aantreden. Eerder had hij al zijn instemming betuigd met een geheel ander scenario: de variant die prof. dr. D. B. J. Schouten in de Sociaal-Economische Raad in discussie heeft gebracht: opschorting van de prijscompensatie voor ten minste vier jaar, gecombineerd met belastingverlaging om de koopkrachtige vraag enigszins op peil te houden.

Van Agt heeft blijkbaar niet begrepen dat beide scenario's elkaar uitsluiten. Het Schouten-scenario betekent immers een totale loonbevrozing die alleen door

een strenge loonbeheersing kan worden afgedwongen. De aanbevelingen van de tweede commissie-Wagner gaan juist in de richting van een vrije loonvorming. De enige overeenkomst is dat in beide voorstellen de prijscompensatie komt te vervallen. Ziet Schouten de tijdelijke opschorting van dit middel om de koopkracht in stand te houden als een puur technische ingreep om de loonkosten te verlagen en daarmee de concurrentiekracht van het bedrijfsleven tegenover het buitenland te vergroten, de commissie-Wagner ziet deze ingreep als een structurele maatregel die moet dienen om de werking van de arbeidsmarkt flexibeler te maken. De commissie denkt dat door het ruimere aanbod op de arbeidsmarkt de loonvorming zich ook in Nederland op een „meer marktconforme” wijze kan gaan voltrekken. Deze opvatting houdt in dat de commissie van mening is dat de positie van de werknemers op de arbeidsmarkt dusdanig verzwakt is dat het vrije spel van marktkrachten ertoe kan leiden dat de loonvoet wordt verlaagd. Er moeten dan wel een paar belemmeringen en verstarringen worden opgeruimd die een vrije val van de loonvoet tegenhouden: dat zijn de technische indexeringsclausules in de collectieve arbeidsovereenkomsten en de koppelingen tussen de lonen in de marktsector en de inkomens van ambtenaren, trendvolgers en uitkeringstrekkingen.

Het systeem van vrije loonvorming dat de Adviescommissie voor het industriebeleid voor ogen heeft sluit direct overheidsingrijpen uit. Ze wil zelfs de bepalingen uit de Loonwet laten vervallen die dergelijk ingrijpen mogelijk maken. De aanpassing van de lonen aan de prijsstijging moet geen automatisme meer zijn, maar uitsluitend voorwerp van onderhandelingen. De commissie bepleit ook afschaffing van algemene prijsmaatregelen, omdat deze kunnen leiden tot starre prijs- en marktverhoudingen. De overheid zou een eigen beloningsbeleid voor ambtenaren en trendvolgers moeten ontwikkelen. Bij de ontwikkeling van het minimumloon zou de regering rekening moeten houden met de prijsontwikkeling zonder dat van een automatische prijscompensatie sprake mag zijn. De minimumuitkering van de niet-actieven

kan volgens de commissie „beleidsmatig” aan de ontwikkeling van het minimumloon worden gerelateerd. Geen rekenkundige koppeling meer, zoals in de Wet Aanpassingsmechanismen is vastgelegd, maar een jaarlijkse toetsing van de beschikbare ruimte waarbij sociale en economische overwegingen een rol moeten spelen.

De FNV heeft deze aanbevelingen eenzijdig genoemd en opgemerkt dat de uitkeringstrekkingen de sluitpost gaan vormen. De solidariteit tussen actieven en niet-actieven wordt bij het thans bestaande systeem van geïndexeerde koppelingen aan de werknemers opgelegd. Bij een „beleidsmatige koppeling” en vrije loononderhandelingen hangt het van het onderhandelingsgedrag van werkgevers en werknemers af of er nog iets overblijft voor de niet-actieven. In de aanbevolen systematiek van de commissie-Wagner krijgt de overheid alleen de bevoegdheid om indirect in de loonvorming in te grijpen door te hoge loonstijgingen te beboeten met een verschuiving van de premielasten van werkgevers naar werknemers. Deze methode, waarbij de uitkeringstrekkingen als het ware de gijzelaars worden van het onderhandelingsgedrag van de vakbeweging, is al eens aangeprezen door Wolfson die dit als een goed alternatief ziet voor een geleide loonpolitiek.

Het wekt wel wat bevreemding dat een commissie, die zich krachtens haar opdracht heeft bezig te houden met industriepolitiek, een koerswijziging aanbeveelt die het hele sociaal-economische bestel uit zijn voegen tilt. Zij zelf meent dat industriebeleid en herindustrialisatie onlosmakelijk zijn verbonden met het algemeen sociaal-economisch beleid. Zij huldigt de opvatting dat er geen sprake kan zijn van een „nieuw industrieel elan” in een bestel dat is vastgelopen in sociale verstarringen. Haar aanbevelingen staan haaks op de centralistische tradities en ingeschapen reflexen van het Nederlandse systeem van arbeidsverhoudingen. Die neiging tot centralisme is nog versterkt door de automatismen in de gehele inkomensvorming. Handhaving van de bestaande koppelingen moet onherroepelijk uitlopen op een geleide loonpolitiek. De mogelijkheid dat de overheid steeds in de lonen kan ingrijpen, heeft de sociale partners geconditioneerd. De onderhandelingen worden immers van meet af aan beheerst door de wetenschap dat een loonmaatregel volgt indien de partijen zich niet aan de beschikbare ruimte houden. Het centrale overleg tussen werkgevers, werknemers en overheid, dat altijd geconcentreerd is op de loonruimte, heeft om die reden ook zijn functie verloren. De commissie-Wagner denkt aan dat centrale overleg een andere rol toe, namelijk het vaststellen van de hoofdlijnen van het sociaal-economisch beleid. De loononderhandelingen zelf moeten geheel aan de sectoren en ondernemingen worden overgelaten.

Decentralisatie van de loonvorming staat hoog genoteerd bij de werkgeversorganisaties. Hun verzet in de SER tegen het scenario van Schouten en andere kroonleden die daar varianten op hebben bedacht, komt ook voort uit hun afkeer van een geleide loonpolitiek. Ook bij de vakbeweging bestond een zekere voorkeur voor decentralisatie, vooral bij het CNV, hoewel de FNV na het verloren jaar 1982 tot de conclusie schijnt te komen dat een strakkere coördinatie van de strategie bij de onderhandelingen toch gewenst is. De Industriebond FNV heeft de vraag opgeworpen of de vakbeweging het wel goed doet. In een geruchtmakend artikel in zijn blad *Zin*, komt de bond tot de conclusie dat de vakbeweging geen macht meer heeft om invloed uit te oefenen op de wezenlijke beslissingen. Ook de Industriebond FNV wil goede plannen op tafel leggen om een werkbare industriepolitiek te gaan voeren. De bond stelt vast dat de prijscompensatie zijn functie als koopkrachtverdediger zo goed als verloren heeft. Premiestijgingen doen de loonstijging van de prijscompensatie vrijwel geheel teniet. De Industriebond toont zich bereid de prijscompensatie ter discussie te stellen. De bond stelt vast dat die discussie al begonnen is. Niet alleen bij Philips die de prijscompensatie al bij de lopende cao-onderhandelingen wil loslaten, maar ook in de SER en in de „betrekkelijke stilte van de kamers waar partijcoryfeeën hun verkiezingsprogramma's schrijven". De Industriebond FNV wil de uitkomst van die discussies niet afwachten, maar zelf het voortouw nemen door de prijscompensatie in ruil aan te bieden voor een goed werkgelegenheidsbeleid.

De opstelling van de Industriebond FNV bewijst intussen dat er beweging begint te komen in het traditionele denken over loonvorming. In zoverre is het niet zo'n wereldvreemde gedachte van de commissie-Wagner om het speelveld voor de sociale partners te vergroten door afschaffing van de prijscompensatie te bepleiten. Het is immers duidelijk dat ook de vakbeweging de prijscompensatie, die het leeuwedeel van de beperkte loonruimte opslokt, steeds meer als een belemmering gaat voelen. Dat de Industriebond FNV eerder dan de andere FNV-bonden zijn onmacht moet belijden, valt te verklaren uit het feit dat deze bond in de industrie opereert, waar de werkgelegenheid het snelst afbrokkelt. Daarom is er wel degelijk enige verwantschap tussen het rapport van de commissie-Wagner en het denken in de top van de Industriebond.

A. F. van Zweeden